

PREEK7

Gemeente van onze Heer Jezus Christus!

Het is in ons land sinds jaar en dag de gewoonte dat in de tijd voor Pasen, de zgn. lijdenstijd, door heel het land passiemuziek wordt uitgevoerd. En met name de Mattheuspassion van Bach scoort daarbij heel hoog.

In de Mattheuspassion is de tekst van Matth. 26 en 27 voor een groot deel op muziek gezet en zo wordt de geschiedenis van het lijden en sterven van Jezus Christus door koor en solisten vrijwel letterlijk gezongen, afgewisseld met aria's en koralen. En voor wie van deze muziek houden is het elk jaar opnieuw een ontroerende ervaring.

Eigenlijk is het heel bijzonder dat die traditie om elk jaar weer in de lijdenstijd op vele plaatsen een uitvoering van deze passiemuziek te geven voor een groot deel in stand wordt gehouden door mensen die de kerk en het christelijk geloof vaarwel hebben gezegd. Of er zelfs nooit iets mee hadden. Voor talloze bezoekers van deze uitvoeringen is Christus bepaald niet de Heer van hun leven.

En als je tegen hen zeggen zou: *Maar weet je wel over wie dat verhaal van Mattheus gaat? Dat het gaat over de Zoon van God die in jouw plaats aan het kruis gestorven is om jouw schuld aan God van je over te nemen en weg te nemen?*

Dan zouden de meesten antwoorden: *Kom nou toch! Dat is toch je reinste onzin.*

Schuld – aan God? Waar heb je het over?

Ze zouden zeggen: En even aangenomen dat ik inderdaad bij God in de schuld sta, dan is dat toch iets tussen God en mij? Daar kan een ander toch niet voor opdraaien? Zo werkt dat toch niet?

En ze zouden misschien zeggen: Wat is dat trouwens voor een god bij wie mijn schuld alleen afgelost zou kunnen worden door die afgrijselijke dood aan het kruis? Wat is dat voor een barbaarse god die bloed wil zien voor het weer goed is?

Dat zou u allemaal te horen kunnen krijgen van de gemiddelde concertganger die van het christelijk geloof vervreemd is geraakt of er nooit iets mee had.

Maar stel dat u zo in gesprek bent gekomen met een niet-christelijke bezoeker van de Mattheuspassion, dan kan het gebeuren dat daar iemand bij komt staan die zich wel christen noemt.

En dan zou het u kunnen overkomen dat deze de niet-christen bijvalt en tegen u zegt: *Maar weet u niet dat uw verhaal over de kruisdood van Jezus als betaling voor onze schuld allang achterhaald is? Daar kunt u in onze tijd echt niet meer mee aankomen. Weet u niet dat volgens theologen van naam deze boodschap compleet verouderd is? U maakt de boodschap van de kerk onverstaanbaar en ongelooftwaardig als u daar nu nog mee aan komt dragen!*

Ja, als u een beetje op de hoogte bent van wat zich in kerkelijk Nederland afspeelt dan weet u dat die gespreksgeenoot gelijk heeft. Dwz. er zijn inderdaad theologen die zeggen dat het onzin is om te zeggen dat Jezus in onze plaats aan het kruis gestorven is voor onze zonden.

In de kranten die ik lees – het ND en Trouw – wordt de laatste weken weer veel geschreven over de opvattingen van prof. dr. Den Heijer, hoogleraar in de uitleg van het NT aan de TU van de Gereformeerde Kerken in Kampen.

Prof. Den Heijer heeft in 1997 een boekje geschreven over de verzoening dat veel tongen heeft losgemaakt. In dat boekje neemt deze theoloog openlijk afstand van wat eeuwenlang door de christelijke kerk als het hart van het evangelie is beleden, nl. dat de dood van Jezus Christus nodig was om ons met God te verzoenen. Den Heijer schrijft daarover – en ik citeer uit zijn boek:

“Maar hoe moet ik mij dat voorstellen? Hoe kan de dood van iemand in een ver verleden voor mij, die vele eeuwen later leeft, heil en redding betekenen? Die gedachte inspireert velen vandaag de dag in het geheel niet meer, maar roept eerder weerstanden op. Ben ik dan niet verantwoordelijk voor de gevolgen van mijn eigen woorden en daden?”¹⁾

En daarmee rekent hij af met dit eeuwenoude onderwijs van de kerk. En in zijn kerken krijgt hij daar ook de ruimte voor.

Op maandag 3 april jl. stelde de synode van de Geref. Kerken vast dat hij met deze opvatting gebleven was binnen de grenzen van de gereformeerde belijdenis. Hij heeft volgens de synode geen dingen gezegd en onderwezen die binnen de Geref. Kerken niet gezegd of gepreekt mogen worden.

De synode heeft weliswaar gezegd dat hij is afgeweken van een eeuwenoude traditie die de synode zelf voor haar rekening wil blijven nemen. Maar hoe afwijkend ook, Den Heijer heeft wel de ruimte behouden om te zeggen en te leren wat hij denkt.

Verontwaardigd is hier van diverse kanten tegen geprotesteerd. Hoe kan een gereformeerde theoloog zulke dingen beweren? Dit is toch een schoffering van het evangelie? Dit raakt toch het hart van de christelijke verkondiging?

Ja, daar ben ik het van harte mee eens. Het gaat hier om zeer wezenlijke dingen. En ik kan mij de verontwaardiging dat dit zomaar gezegd kan worden en aan a.s. predikanten onderwezen kan worden heel goed indenken. En als mensen hier emotioneel van kunnen worden dan geeft dat aan dat het gaat om zaken die hen heilig en dierbaar zijn.

Maar hoe raar het ook klinken mag, we kunnen ook te gauw klaar staan met ons protest dat dit niet door de beugel kan en dat zo iemand binnen de kerk z'n mond moet houden. We kunnen ook te vlot klaar staan met schimpwoorden als *ketter* en *dwaalleraar*.

Laat ik vooropstellen: ik wijs de denkbeelden van Den Heijer en zijn geestverwanten radicaal en hartstochtelijk af. Daarin wordt naar mijn vaste overtuiging het evangelie inderdaad van zijn kracht beroofd.

Maar we moeten ons wel bewust zijn wát we afwijzen.

En we moeten ons afvragen, als we ons zo fel tegen die opvattingen keren, of we dan ook niet in ons eigen vlees snijden.

We moeten serieus bij ons zelf te rade gaan of mensen als Den Heijer toch niet ook in ons eigen hart een bepaalde snaar roeren.

Want weet u, gemeente, het zijn over het algemeen niet de slechtste mensen die moeite hebben met het evangelie van de verzoening, zoals dat in onze tekst door Paulus onder woorden is gebracht. Het zijn niet de meest oppervlakkige mensen die grote moeite hebben met het evangelie van de verzoening met God langs de weg van het kruis van Jezus Christus.

Want dat iemand anders wordt aangesproken op mijn schuld, dat iemand anders de gevolgen draagt voor daden waarvoor ik verantwoordelijk ben – dat kun je toch niet zomaar gewoon vinden?

Zo voeden wij onze kinderen niet op.

Wij leren hen verantwoordelijkheid te nemen voor wat ze doen.

¹⁾ C.J. den Heijer, *Verzoening, bijbelse notities bij een omstreden thema*, Kampen, 1997, blz. 136.

We vertellen hen dat het laf is als ze anderen laten opdraaien voor wat zij hebben misdaan.

We hebben een gruwelijke hekel aan de collega die altijd de schuld op een ander schuift. En we denken of zeggen: *Man, wees een vent! En sta voor je daden!*

Een verantwoordelijk mens staat voor zijn daden.

En hij kan er niet mee leven dat zijn schuld op de schouders van een ander wordt gelegd.

Dat slaat alle besef van moraal in het gezicht.

Kijk, er zijn talloos veel dingen die de ene mens voor de andere kan doen.

Een advocaat kan een beklaagde vertegenwoordigen om voor hem te pleiten.

Iemand kan een vervelend karweitje van een ander overnemen, b.v. een moeilijk gesprek voeren of een vervelend telefoontje plegen.

De ene mens kan voor de ander een financiële schuld afbetalen, omdat de ander geen geld heeft. Dat kan allemaal!

Maar één ding kunt u niet van mij overnemen en ik niet van u: morele schuld.

Bedrog, overspel, meeneed, diep kwetsend gedrag – dat is niet als een geldbedrag dat je van de ene rekening kunt overschrijven op de andere.

Als ik op zulke punten bij een ander in het krijt sta, kunt u niet zeggen: *Dat zal ik wel met die ander goed maken. Ik zal me wel bij die ander verontschuldigen voor die vreselijke dingen die jij tegen hem hebt gezegd.*

Dat kan gewoonweg niet.

En toch gaat het over zulke dingen in het evangelie van de verzoening.

En daarom is het volkomen begrijpelijk dat telkens weer mensen daartegen in opstand komen.

Hoe kan iemand mijn morele schuld van mij overnemen?

En daar komt nog iets bij.

Over welke schuld gaat het eigenlijk?

Wat heb ik dan zo verkeerd gedaan dat ik zo onnoemelijk zwaar bij God in de schuld sta?

Wat is de aanklacht die mij komt te staan op eeuwige verbanning uit het Rijk van God?

Wat heb ik misdreven dat God mij niet verdragen kan?

Jezus Christus, zegt Paulus, stierf voor *goddelozen* (vs. 6), voor *zondaren* (vs. 7), voor *vijanden* van God (vs. 10).

Goddelozen – dat zijn mensen die met God totaal geen rekening houden. Die Hem niet erkennen en vereren.

Zondaren – dat zijn mensen die Gods wet verkrachten, hun eigen leven leven en zelf bepalen wat goed en kwaad is.

Vijanden – dat zijn mensen die zich tegen God verzetten en Hem niet moeten. Voor zulke mensen gaf Jezus zijn leven.

Maar over wie heeft Paulus het dan? Zijn wij dat?

Ja, Paulus zegt dat Christus toen wij nog zondaren waren voor ons gestorven is. En het is duidelijk dat de zondaren ook de goddelozen en ook de vijanden zijn die hij in datzelfde verband noemt.

Wij – zegt Paulus.

Dat zegt de man die Gods wet zo liefhad dat hij er zijn levenswerk van had gemaakt om daaraan te voldoen. Hij rekent zichzelf onder de goddelozen, de zondaren en de vijanden van God. En hij weet zich voor eeuwig van God afgesneden als hij niet geloofde dat Christus zijn schuld aan het kruis had uitgeboet.

En wat hij zijn lezers van toen en vandaag wil duidelijk maken is, dat geen mens ter wereld niét onder die categorieën valt – u en jij en ik niet uitgezonderd. En dat er dus geen ene mens is die buiten Christus om voor God acceptabel is.

Als u echt verstaat wat Paulus hier zegt voelt u zich volkomen onderuit gehaald.

Alles in uw leven en in uw gedrag waaraan u in eigen ogen een zekere waardigheid aan ontleent wordt u uit handen geslagen.

En u houdt niets over waarmee u indruk kunt maken op anderen, laat staan op God.
En irriteert u dat helemaal niet?

Kunt u het echt niet begrijpen als mensen zeggen: *Nou, zo zwart kan ik mijzelf niet zien, hoor! Zo laag kan ik mijzelf niet aanslaan.*

Kunt u dat werkelijk niet begrijpen?

En als u wel inzicht heeft in uw schuldig tekort tegenover God, kunt u dan toch ook niet de moeite aanvoelen van Den Heijer e.a. die zeggen dat het toch onze menselijke waardigheid tekort doet als een ander daarvoor op moet draaien?

Als u deze ergernis totaal niet kent of herkent is het de vraag of u de boodschap van de verzoening wel echt heeft verstaan.

Als u totaal niet kunt begrijpen dat mensen er zulke standpunten op nahouden hebt u zich nog te weinig verdiept in wat Paulus hier zegt – ook over u.

Nee, het zijn niet de slechtste mensen die oprecht grote moeite hebben met het evangelie van de verzoening door het kruis. Zij vertegenwoordigen vaak de mensheid op haar best.

Het zijn meestal de edele karakters en de mensen met een grote levenswijsheid die zich aan deze boodschap stoten.

Maar juist in de edelste en de meest wijze van de mensen wordt dan ook het tekort van de mensheid duidelijk. Want zij weten dan ook geen raad meer met de menselijke schuld.

Die immens grote schuld die mensen bij elkaar hebben.

Die immens grote schuld die volkeren en rassen tegenover elkaar hebben.

Die immens grote schuld die ook christenen en kerken tegenover elkaar hebben.

Niet meer ongedaan kunnen maken wat gedaan is.

Niet meer goed kunnen maken wat misdreven is.

Rechtbanken en tribunalen werken met metershoge dossiers waarin de wandaden van de mensheid zijn opgestapeld. Maar dat is nog maar een schijntje van wat we met elkaar aan schuld hebben tegenover elkaar.

En zelfs waar mensen oprecht tot inkeer komen – en hoe zelden komt dat voor – zelfs daar kan het kwaad niet meer worden teruggedraaid.

Juist ook de discussie rond vergeving en schuldbelijdenis die dezer dagen zo actueel is, maakt duidelijk hoe onmachtig we zijn.

De Paus kan welgemeend een schuldbelijdenis uitspreken over duizend jaar kerkelijke fouten.

Premier Kok kan zijn spijt betuigen over het onbegrip voor de Joden na de oorlog.

De Japanse regering kan excuses aanbieden voor leed aan Nederlanders aangedaan.

Maar wat wordt daarmee goed gemaakt?

Staat dat ook maar enigszins in verhouding tot de maat van de schuld, het onrecht dat mensen elkaar hebben aangedaan?

Wat doen wij mensen met de onmetelijke oceaan van onrecht en schuld die in de loop van duizenden jaren is ontstaan en die met de dag groter wordt?

Wat kunnen wij doen?

Welke menselijke wijsheid geeft daar het antwoord op?

Waar die wijsheid hopeloos tekort schiet komt het evangelie met het antwoord van de verzoening – het Goddelijk heel maken van de verbrokenheid, de Goddelijke overwinning van de geschondenheid.

Het is een antwoord waaraan de vromen zich ergeren en wat de wijzen dwaasheid vinden.

Maar het is het meest afdoende antwoord op het grootste probleem van de mens.

Het is het meest doeltreffende dat er te zeggen valt op de werkelijke situatie waarin ieder mens, van alle tijden en alle plaatsen, zich van nature bevindt.

In het evangelie van de verzoening vallen we onder het zwaarst denkbare oordeel – en wordt dat oordeel op hetzelfde moment van ons afgewenteld. Omdat Christus in machtige liefde voor ons dat oordeel naar zich toe getrokken heeft.

Maar als we verstaan onder welk oordeel we vallen, dan pas kunnen we het offer van Christus ook enigszins naar waarde schatten. Dan pas krijgen we oog voor de machtige liefde van God die hier uit spreekt.

O nee, van een kille, barbaarse God die eerst bloed wil zien, voordat Hij tevreden is, is hier totaal geen sprake. De verzoening door Christus betekent niet dat Hij een razende en tierende God moet omdraaien tot een liefdevolle God.

Paulus zegt heel nadrukkelijk: **God bewijst zijn liefde jegens ons, doordat Christus toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is.** Góð bewijst zijn liefde in de kruisdood van Christus.

In wat Christus deed zien we Gods liefde geëtaleerd.

Ja, een werkelijk ongeëvenaarde liefde.

Met niets in de mensenwereld te vergelijken.

Ja, we kennen allemaal wel de verhalen van mensen die hun leven voor een ander over hadden. Moeders die zich opofferden voor hun kinderen. Soldaten die in oorlogstijd hun leven gaven voor hun vaderland.

Ik las over een groepje militairen dat met elkaar in een kuil lag. Door de vijand werd een handgranaat in die kuil gegooid. De granaat was echter nog niet ontploft op het moment dat ze tussen de soldaten in die kuil terecht kwam. Maar het projectiel kon elk moment exploderen en dood en verderf zaaien.

Toen pakte één van de soldaten die handgranaat en drukte hem stijf tegen zich aan.

Toen het ding ontplofte vond alleen hij de dood en de anderen bleven ongedeerd.

Daar word je stil van! Zulke dingen doen mensen.

Maar altijd waar zoiets gebeurt is er sprake van een positieve relatie van degene die zich opoffert tot de ander of anderen voor wie hij dat doet.

Een moeder kan zich opofferen voor haar kind waar ze van houdt.

Een soldaat offert zich op voor zijn kameraden.

Iemand geeft zijn leven voor zijn weldoener.

Dat komt voor. Maar wel zo zeldzaam dat zoiets in geuren en kleuren wordt verteld of beschreven. En het roept diepe bewondering op.

Maar je opofferen voor je vijanden?

Voor hen die je de grond intrappen?

Je zelfs vol haat en nijd het leven afnemen?

Juist bij jou diep in de schuld staan?

Wie ter wereld piekert er ook maar over om dat te doen?

Wie kán dat?

Dat is wat Christus gedaan heeft.

Zelfs voor een goed mens, zegt Paulus, voor iemand die je heel erg sympathiek is geef je nog niet gemakkelijk je leven.

Maar Christus gaf zijn leven voor mensen, die bij uitstek ónsympathiek, weerzinwekkend en hatelijk waren.

Voor mensen die in niets aantrekkelijk waren.

Voor ons!

Voor mij!

Zoals ook Johannes zegt: *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon gezonden heeft als een verzoening van onze zonden (1Joh. 4,10).*

En het is die liefde die ons de grootste zekerheid biedt.

Want daar is het Paulus in alles wat hij hier schrijft om begonnen: ons ontwijfelbare zekerheid bieden over onze vrede met God, die ons onze schuld niet aanrekent.

En we hebben geen groter zekerheid dan wanneer we ons realiseren dat God al van ons hield toen wij nog zwakken en zondaren, goddelozen en vijanden waren.

Want stel nou eens dat Christus voor mij is gestorven omdat ik zo'n goede gelovige was en zo'n goed mens en omdat ik zoveel voor Hem en anderen betekenen en me zo goed aan zijn wet houdt?

Maar als ik dat niet volhoud en ik val diep weg in kleingeloof of ongehoorzaamheid en ik doe God diep verdriet – waar hangt dan mijn zekerheid van af?

Als de vrede met God ook maar tot op enige hoogte rust op iets van ons zelf staat onze zekerheid constant op losse schroeven. We zouden op elk moment kunnen falen en vallen en alles verliezen.

Maar dit is de zekerheid die Gods liefde ons biedt, dat Christus toen wij nog goddelozen en vijanden waren voor ons gestorven is.

Als Gods toorn in deze wereld of in de eeuwigheid de plaats zoekt waar ik, zondaar, sta – met al mijn schuld, met al mijn vele, diepe zonden – dan vindt ze niet mij.

Ik sta niet meer op die plaats.

Ik heb die verlaten.

Er staat een ander in mijn plaats.

Een ander die zich geheel en al in mijn plaats stelt.

Gered sta ik naast die ander, naast Hem, mijn Verlosser, die zich geheel in mijn plaats stelde.

Duizend, duizend maal, o Heer, zij U daarvoor dank en eer! AMEN.

Zingen: Ps. 29,1.5

29,6

116,2.4.7

Gz. 177

399,4.5.6

434,5 (laatste regel)

Lezen: Jesaja 52,13-53,12

1 Johannes 4,7-12

Tekst: Romeinen 5,7.8